

UDK 821.163.4(497.16).09 Perović S.

Pregledni rad

Aleksandar RADOMAN (Podgorica)

Fakultet za crnogorski jezik i književnost – Cetinje

aleksandar.radoman@fcjk.me

DOPRINOS SRETENA PEROVIĆA KNJIŽEVNOJ MONTENEGRISTICI

Sreten Perović pripada najužem krugu utemeljivača savremene književne i kulturološke montenegristike. U ovome radu ukazuje se na to da je posebno vrijedan njegov doprinos uspostavljanju crnogorske poslijeratne književne kritike, kao i formiranju savremene crnogorske književne historiografije, što meritornom naučnom odbranom autentičnih vrijednosti crnogorske kulture što proširivanjem polja interesovanja i na one pisce i književne fenomene koji su u šenci velikoga Njegoša sve do pojave Perovićeve generacije izmicali pouzdanome sudu književne istorije.

Ključne riječi: Sreten Perović, istorija književnosti, književna kritika, montenegristika, crnogorska književnost

Pjesnik, esejista, prevodilac, književni istoričar i kritičar, antologičar, teatrolog i enciklopedista Sreten Perović ide u red najznačajnijih imena savremene crnogorske književnosti i kulture. U potonjih šest i po decenija Perović je jedan od vodećih crnogorskih intelektualaca, začetnik poslijeratne književne i pozorišne kritike, pokretač kapitalnih izdavačkih edicija, beskompromisni borac za afirmaciju crnogorskoga identiteta, a pripada i najužemu krugu utemeljitelja savremene književne, jezikoslovne i kulturne montenegristike. U ovome radu posvetićemo pažnju njegovim radovima iz oblasti crnogorske književne historiografije i kritike.

Perović je rođen u Gornjoj Gorici, kod Podgorice, 15. februara 1932. godine. Gimnaziju je završio u Titogradu, a Jugoslovensku i svjetsku književnost na Filozofskom fakultetu u Beogradu. Za vrijeme studija jedan je od pokretača i urednika književne revije *Vidici* (1953) i predsjednik Književnoga kluba studenata Beogradskog univerziteta (1954). Nakon okončanja studija radio je kao profesor književnosti u titogradskoj Srednjoj tehničkoj školi (1956–1961), a istovremeno je bio i glavni urednik časopisa *Susreti* (1957–1962). U titogradskom izdavačko-štamarskom preduzeću Grafički zavod je

od januara 1963. urednik više edicija i odgovorni urednik edicije „Luča“, antologijske biblioteke crnogorske književnosti, u okviru koje je od 1963. do 1987. godine objavljeno 71 izdanje (od planiranih 100) najznačajnijih djela klasične i savremene crnogorske književnosti. Za koncipiranje edicije „Luča“ njeni urednici, Milorad Stojović, Branko Banjević i Sreten Perović dobili su 1970. godine Trinaestojulsku nagradu. Od 1975. do 1981. odgovorni je urednik i direktor Izdavačke djelatnosti NIO Pobjeda, a zatim glavni urednik, zamjenik direktora (1981–1983) i direktor (1983–1991) Leksikografskoga zavoda Crne Gore i glavni urednik za oblast Kultura i prosvjeta u projektu Enciklopedije Crne Gore. Od početka 90-ih godina XX vijeka jedan je od osnivača crnogorskih kulturnih i naučnih institucija koje su se opirale kolonijalnim i anticivilizacijskim pokušajima satiranja crnogorske kulture i identiteta. Bio je generalni sekretar, a potom i višegodišnji predsjednik Crnogorskoga PEN centra. Po osnivanju Dukljanske akademije nauka i umjetnosti bio je inicijator izrade i glavni i odgovorni urednik Crnogorske enciklopedije, koja, uprkos značajnome trudu i naporima velikoga broja saradnika te pripremljenim (i u *Crnogorskom književnom listu* dobrim dijelom objavljenim) brojnim jedinicama, nažalost, zbog finansijskih neprilika, nikad nije finalizovana. Bio je više od tri decenije pozorišni kritičar *Susreta* i *Pobjede*, a od velikoga je značaja i njegov rad na prevodenju i prepjevavanju makedonske poezije. Objavio je dvadesetak knjiga lirske poezije, četiri knjige iz domena književne istorije i kritike, četiri teatrološke knjige, priredio desetak, a uredio na stotine izdanja te objavio nekoliko desetina knjiga prijevoda i prepjeva. Kao pjesnik zastupljen je u brojnim antologijama i prevoden na tridesetak jezika.

Dobitnik je brojnih nacionalnih i internacionalnih nagrada i priznanja, poput Prve nagrade Udruženja književnika Crne Gore (1958), Trinaestojulske nagrade (1961. i 1970), Nagrade Željezare Sisak (1976), Nagrade „Risto Ratković“ (1976), Nagrade Udruženja književnika Crne Gore za knjigu godine (1977), Ordena rada sa zlatnim vijencem (1981), Decembarske nagrade Oslobođenja Titograda (1986), visokoga internacionalnog priznanje Književno žezlo s promocijom u zvanje Počasni građanin grada Skoplja (2004), Nagrade Udruženja prevodilaca Crne Gore (2005), Internacionalne nagrade za poeziju Evropskog fonda i Internacionalne akademije „Mihai Eminescu“ (2012), Zlatne medalje „Blaže Koneski“ Makedonske akademije nauka i umjetnosti (2013)... Sreten Perović je predsjednik Dukljanske akademije nauka i umjetnosti, inostrani član Makedonske akademije nauka i umjetnosti, inostrani član Mediteranske akademije „Braća Miladinovci“, počasni član Internacionalne akademije „Mihai Eminescu“ u Rumuniji, inostrani član Italijanske arheološke (istorijske) akademije i redovni član Evropske akademije nauka, umjetnosti i književnosti (Pariz). Moldavski Univerzitet evropskih studija političkih

i ekonomskih nauka „Konstantin Stere“ iz Kišinjeva dodijelio mu je 2014. godine zvanje Doctor Honoris Causa.¹

Već prvim objavljenim kritičkim člankom „Jesenjin među mladima“² 1951. godine Sreten Perović je najavio lucidni književnokritički rukopis koji će u narednih šest i po decenija obogatiti književnu montenegristiku vrijednim studijama, ogledima, osvrtima i prikazima. Izuzmu li se njegove teatrološke knjige, u kojima se pored pozorišnih osvrta i prikaza nahode i tekstovi posvećeni dramskoj književnosti, Perović je objavio četiri studijske knjige iz domena nauke o književnosti. Riječ je o knjigama *Živi vjetar*,³ *Krugovi*,⁴ *Ogledi i eseji*⁵ i *Studije, kritike, eseji*.⁶

Prva od tih knjiga, *Živi vjetar*, sabira rane studije o tri značajna pjesnika crnogorske književnosti XX vijeka. Riječ je o cjelovitim analitičko-interpretativnim studijama o poeziji Rista Ratkovića, Dušana Kostića i Radonje Vešovića. Studiju o književnome djelu Rista Ratkovića Perović je naslovio znakovitim sintagmemom „Drama sandžačkog Hamleta“, upotrijebivši metaforu koju je još 30-ih godina u prikazu romana *Nevidbog* osmislio Jovan Popović. Riječ je o studiji koja predstavlja pokušaj cjelovite analize Ratkovićeva stvaralaštva, pa u osam poglavlja Perović raspravlja kako o njegovoj poeziji, tako i o proznoj i dramskoj ostavštini. Upravo je književno djelo Rista Ratkovića trebalo biti predmet doktorske disertacije koju je Perović pripremao, ali usljed brojnih obaveza nije uspio finalizovati. Ipak, ova studija o Ratkoviću, kao i kasniji obimom manji tekstovi o istome piscu, temelj su svih kasnijih proučavanja toga autora. Perovićev metodološki postupak je eklektičan, objedinjujući različite pristupe tumačenju književnoga teksta, od istorijsko-kulturoloških, socioloških do analitičko-interpretativnih, tematskih i stilističkih. Taj pristup počiva na izuzetnoj upućenosti u književni svijet Rista Ratkovića i pažljivom sagledavanju i kompariranju biografskih i literarnih činjenica, uvažavajući tako najbitnije tendencije nauke o književnosti XX vijeka, a osobito iskustvo poznoga ruskog formalizma i njegova upućivanja na neophodnost sagledavanja književnoga niza u dodiru sa drugim, susjednim nizovima. Tako pjesnikov život i vrijeme u kojemu je stvarao postaju legitimni konstituenti hermeneutičkoga kruga koji ocrtava interpretator, a analitičko-komparativni i stilistički segmenti teksta bivaju zaokruženi istorijsko-kulturološkim analiza-

¹ Biografski podaci preuzeti su, uz izvjesne dopune, iz knjige: Anđelka Martinović, *Sreten Perović: bio-bibliografija*, Narodna biblioteka „Radosav Ljumović“, Podgorica, 2010, str. 9–11.

² Sreten Perović, „Jesenjin među mladima“, *Pobjeda*, br. 196, Titograd, 19. VII 1951, str. 3.

³ Sreten Perović, *Živi vjetar*, Obod, Cetinje, 1975.

⁴ Sreten Perović, *Krugovi: ogledi i kritike*, Obod, Cetinje, 1978.

⁵ Sreten Perović, *Ogledi i eseji*, Univerzitetska riječ, Nikšić, 1990.

⁶ Sreten Perović, *Studije, kritike, eseji*, Izabrana djela, knjiga četvrta, Fondacija „Priateljstvo“, Podgorica, 2012.

ma i esejističkim zaključcima. Pjesnikovo „čuđenje u svijetu“ Perović ovako vidi: „Bio je samo ono što je mogao biti: lirska priroda zalutala u svijetu jetkih suprotnosti, rođenjem ranjena, sa paganskim, 'praslovenskim' bolom u sva-kom damaru i tkivu. Vezan za poimanje nestajanja drugih lica, *bivših anđela*, davnih i toplijih slika, odan sjenkama i priviđenjima života u jednom nepre-stanom pokušaju identifikovanja sebe u njima, Ratković se kretao prašnjavom cestom, onako nevelik i nespretan, da se negdje na njenom umagljenom ho-rizontu zapreče u pepeo kao u svoje spasenje. Lim, sjenke smrti, Nil, sunce, pustinja – to je platforma na kojoj se resignirano odigravala intimna drama pjesnikova, to je ambijent u kojem se 'pouzdanu' snalazio, osvjetljavajući, kad moćnije kad jedva primjetno, sve kutke jednog stravičnog lavirinta, iz kojega kao da i nije bilo izlaza. A tragao je pjesnik za izlazom, i intuitivno i svjesno, tragao čak i u predsmrtnim časovima.“⁷ Ratković je, po Perovićevu mišlje-nju, težio dostići integralno viđenje i vrednovanje svijeta, no tu integralnost nikada nije dostigao, a u kojem god da se žanru ogledao, od poezije i drame do putopisa, eseja i romana, uvijek je u prvome redu bio pjesnik. Posvetivši u pojedinim poglavljima svoje studije posebnu pažnju svim segmentima Ratkovićeve opusa, Perović pored analitičkih uvida izriče i vrijednosne sudove o pojedinim tekstovima ili fazama piščeva stvaralaštva, možda ponekad bi-vajući i prestrog kritičar, osobito kad je riječ o ocjeni Ratkovićeve poratnog esejističko-kritičarskoga opusa. Pisana kao predgovor izboru iz djela Rista Ratkovića *Ponoć mene*,⁸ objavljenom u antologijskoj biblioteci „Luča“, ova je studija skrenula pažnju i na manje poznate činjenice pjesnikova života i rada. U tom su se izboru, recimo, našli prvi put integralno i memoarsko-esejistički traktat „O nadrealizmu iz mog života“, pjesma u prozi „Kočnica“ te poema „Crnci protiv Amerike“, koje je Perović kao priređivač izbora dobio od Ratko-vićeve prijatelja i književnog saputnika, Marka Ristića. O Perovićevoj studiji posvećenoj Ratkovićevoj poeziji afirmativan sud izrekao je književnik Radoje Radojević: „Ali, ovdje je najvažnija činjenica što je Perović u svim osnovnim linijama shvatio i osvjetlio Ratkovićevo književno djelo. On je prvi u crno-gorskoj književnoj kritici pristupio kritičkom osvjetljavanju ove prvorazredne književne pojave u crnogorskoj književnosti: tvorca moderne poezije, roma-na, kritike i esejistike, s njegovim ozbiljnim vrijednostima, nekim slabostima i protivurječnostima.“⁹

⁷ Sreten Perović, *Živi vjetar*, Obod, Cetinje, 1975, str. 20–21.

⁸ Risto Ratković, *Ponoć mene*, izbor, pogovor i predgovor Sreten Perović, Grafički zavod, Titograd, 1963.

⁹ Radoje Radojević, „Poetska kritika poezije (Sreten Perović: *Živi vjetar*, „Obod“, Cetinje, 1975)“, *Stvaranje*, br. 12, Titograd, 1977, str. 1764.

Iako se u knjizi našla poslije studije o Ratkoviću, studija o poeziji Dušana Kostića „Osamljenje kao lijek od uzaludnosti“ nastala je cijelih osam godina prije „Drame sandžačkog Hamleta“, 1955. godine. Riječ je o dotad najcjelovitijemu osvrtu na književno djelo toga crnogorskog pjesnika. Činjenica da poetski opus Dušana Kostića nije bio još zaokružen, te da su u vremenu nakon pojave ove studije objavljene još neke značajne pjesničke zbirke toga autora, Perovića je podstakla da mu se i kasnije vraća, novim prikazima i osvrtima. I ova je Perovićeva studija zasnovana na svojevrsnome metodološkom eklekticismu, kombinujući raznorodne pristupe književnome tekstu, no s izraženom biografističko-istoricističkom komponentom utemeljenom na pretpostavci da je pjesnikov život i sudbina neophodni element analize njegove poezije. Perovićeva studija podijeljena je na dvadeset manjih poglavlja, pri čemu svaki od naslova tih poglavlja zapućuje na pojedine analizirane aspekte Kostićeve poezije: „U podnožju“, „Odjek u nama i oko nas“, „Poezija i proza pjesnikova života“, „Inovacija misli i života“, „Poezija dnevnih problema“, „Ljubavna poezija“, „Kostićevo rodoljublje“, „Osjećanje prirode“, „Zavičajno podneblje“, „Evokacija djetinjstva“, „Filozofija koraćanja“, „Inferironost? Klaustrofobija“, „Ja – sâm – noć“, „Vrijednost optimizma u Kostićevoj poeziji“, „O uticajima na pjesnikovom početku“, „Leksičko bogatstvo Kostićeve poezije“, „Figure i trope. Metafora“, „Narativnost“, „Muzikalnost stiha, sinkopirana repeticija“ i „Slika. Poenta“. Ti naslovi najbolje ilustruju analitičku sveobuhvatnost Perovićeva pristupa Kostićevoj poeziji. Metodološku raznovrsnost Perovićeve studije precizno je opisao Radoje Radojević: „Perović iznalazi odgovarajuće relacije između Kostićevog društvenog i umjetničkog bića, shvatajući kauzalitete odnosa na liniji: pjesnikov subjekt i objektivna stvarnost (i obratno). Donekle impresionistički pristup je udružen s analitičkim postupkom, pa čak pomalo i s pozitivističko-formalističkim tretmanom pjesničke ideje, sadržine, forme, leksike, tropa, uticaja drugih pjesnika itd. Perović ovdje unosi i elemente strukturalističke kritike, koja je onda kao pravac u kritici bila još u povoju. Osjećaju se i psihoanalitički elementi u pristupu, kad istražuje subjektivna ishodišta Kostićeve poezije. No ova metodološka nekoherentnost (...) nije osjetnije umanjila ozbiljnu vrijednost ovoga ranog kritičkog poduhvata Sretena Perovića. Pogotovo valja istaći činjenicu da je u nekim osnovnim pretpostavkama shvatio bitne vrijednosti, kao i neke nedostatke, do tada nastale poezije Dušana Kostića, odnosno neke karakteristike Kostićeve poezije koje se osjećaju i u njegovu kasnijem stvaralaštvu.“¹⁰

¹⁰ Isto.

Treća studija objavljena u knjizi *Živi vjetar*, „Lirska zamišljenost nad životom“ nastala je kao predgovor izboru poezije Radonje Vešovića.¹¹ Obimom nešto manja od prethodnih ova se studija i metodološki razlikuje djelimičnim pomjeranjem težišta tumačenja s odnosa pjesnik – djelo na sami književni tekst i njegovu semantičku i zvukovnu bremenitost. Stoga analitičko-interpretativni postupak ovđe dolazi do najpotpunijeg izraza, premda se Perović ne odriče ni za njega karakterističnih postupaka esejizacije, biografizma i traženja idejno-etičkih valera analizirane poezije. U zaključku studije Perović sumira karakteristike i vrijednosti Vešovićeve poezije: „Bogato ispredajući osobenu baladnu nit u upornom nastojanju da što integralnije naslika vlastito biće u biću prostora i vremena, poezija Radonje Vešovića zrači rijetkom istinskom humanošću, sočnim i svježim jezikom, oplemenjenom semantikom, bogatstvom metafora, sviješću o pjesnikovoj odgovornosti pred društvom i epohom kojoj pripada, a najviše onom fluidnom tajnovitošću koja se ispreda na fonu zagonetke života, ovaj pjesnik je vrijednošću i značenjem uvrstio sebe u red najistaknutijih crnogorskih i jugoslovenskih stvaralaca svoje generacije.“¹²

Za razliku od knjige *Živi vjetar* u kojoj su sabrane cjelovite književnonaučne studije o tri crnogorska pjesnika, druga Perovićeva kritička knjiga, *Krugovi*, razuđenijega je i tematskoga i žanrovskoga karaktera te donosi dvadeset osam eseja, osvrti i kritika u kojima je do punoga izraza došla autorova vještina sintetizovanja saznanja o piscima i književnim pojavama. Perovića krasi ne samo enciklopedijska obaviještenost već i sposobnost da u svega nekoliko riječi, rečenica ili redaka sažme i predstavi značaj i vrijednosti književnoga teksta. Na kompozicionome planu knjigu čine četiri „kruga“, odnosno poglavlja, „Tuge i svečanosti“, „Između ironije i nade“, „Protiv pomirenja“ i „Prilozi istoriji književnosti“, u kojima je predstavljen veliki broj pisaca, uglavnom autorovih savremenika, s južnoslovenskoga prostora. U svakome od tih krugova, nalazi se i poneki osvrt ili prikaz na crnogorske pisce, a četvrti je krug u cjelini posvećen crnogorskoj književnoistorijskoj problematici. Tekstovi objedinjeni ovom knjigom nastajali su u razmaku dužem od dvije decenije (od 1955. godine do 1978. godine) i već ranije su bili objavljeni u periodici, zbornicima ili drugim publikacijama (tu je i jedna enciklopedijska jedinica), no više od svjedočanstva književnokritičkoga sazrijevanja autora, oni su pouzdan trag njegove metodološke idejno-teorijske konstante, enciklopedijske preciznosti i izvanredne posvećenosti praćenju recentnih tokova južnoslovenskih književnosti. U prvome poglavlju koje čine mahom prigodni osvrti na djelo ili određene segmente djela značajnih južnoslovenskih pisaca,

¹¹ Radonja Vešović, *Buđenje svijeta*, izbor, predgovor i pogovor Sreten Perović, Grafički zavod, Titograd, 1967.

¹² Sreten Perović, *Živi vjetar*, Obod, Cetinje, 1975, str. 172.

pored tekstova o I. Andriću, B. Miljkoviću i B. Koneskom, našlo se i pet osvrta na stvaralaštvo crnogorskih pisaca. U radu „Lirska ekspresija u osnovi djela“ Perović uočava značaj lirskoga u ukupnome djelu Mihaila Lalića, posebno se osvrćući na njegovu gotovo sasvim zanemarenu knjigu pjesama *Staze slobode*. Pod naslovom „Blažo Šćepanović – pjesnik nade“ autor je objedinio dva ranije objavljena teksta, prikaz knjige *Lobanja u travi* i osvrt „Na vrelom pragu budućnosti“, posvećena rano i tragično preminulome bjelopoljskom pjesniku. Iz dvije cjeline komponovan je i rad „Bit poezije – čovjekova drama“, a čine ga tekstovi o poeziji Dušana Kostića, „Uz nagradu AVNOJ-a Dušanu Kostiću“ i „Kostićeve lirske humanizam“. Jedini tekst koji je u ovome dijelu knjige posvećen crnogorskom proznom piscu jeste osvrt „Majstorstvo atmosfere“ u kojem je prikazan roman *Mrtvo Duboko* Čeda Vukovića. Posljednji tekst u ovome poglavlju je prikaz zbirke pjesama *Stihovi* cetinjskoga pjesnika Lesa Ivanovića, rječito naslovljen „Elegičnost lirike Aleksandra Ivanovića“. U drugome poglavlju knjige našli su se, pored prikaza djela A. Šopova, G. Todorovskog, I. V. Lalića i T. Čalovskog i prikazi crnogorskih pisaca – Sretena Asanovića, Ivana Cekovića i Žarka Đurovića. Pod naslovom „Dvostruko sječivo Asanovićeve proze“ objedinjeni su prikazi knjiga pripovjedaka Sretena Asanovića *Dugi trenuci* i *Igra vatrom*. Postupkom objedinjavanja više prikaza u veću cjelinu Perović se poslužio i u tekstu „Optimizam Cekovićeve poezije“ u kojem je sabrao prikaze pjesničkih knjiga Ivana Cekovića *Ratu umjesto psovke*, *Ravnaj se po boru*, *Pozna zora* i *Šetači laganije*. Tekst „Metaforičnost u stihu Žarka Đurovića“ komponovan je iz dvije cjeline, od kojih prvu čini prikaz knjige *Bez ruba predeo*, a drugu problemski koncipiran osvrt na knjigu *Gora od mramora*. I treće poglavlje knjige čine prikazi, a od crnogorskih autora zastupljeni su Gojko Janjušević („Antejstvo kao prokletstvo“), Vukašin Mićunović („I roman i hronika“), Mihailo Gazivoda i Dušan Kostić („Dva zanimljiva i vrijedna djela za mlade“) te Ranko Jovović („Jedan iz generacije indigniranih“). Kao što je već rečeno, četvrto poglavlje knjige „Prilozi istoriji književnosti“ u cjelini je posvećeno crnogorskoj književnosti i u njemu se nalaze tri sintetička rada, „Crnogorska književnost“, „Mit i stvarnost“ i „Pregled crnogorske dramske književnosti“. Tekst „Crnogorska književnost“ prvobitno je objavljen u okviru jedinice „Crnogorci“ u drugome tomu trećega izdanja *Opće enciklopedije* Leksikografskoga zavoda u Zagrebu 1977. godine. Riječ je o prvoj enciklopedijskoj jedinici u kojoj je crnogorska književnost prezentirana u njenom integralnom prekihiljadugodišnjem opsegu, što je korespondiralo s narastanjem svijesti o crnogorskoj kulturi kao samostalnome entitetu, naročito izraženom nakon simpozijuma „Crnogorska kultura i putevi njenoga razvoja“ 1968. godine. Ni danas, pune četiri decenije otkako je napisana ova enciklopedijska jedinica, ne bi joj se moglo prigovoriti

kad je riječ o selekciji prezentiranih činjenica i vrijednosnim sudovima u njoj izrečenim. U radu „Mit i stvarnost“, u podnaslovu određenije definisanom „O savremenoj crnogorskoj prozi“, Perović se enciklopedijski osvrće na tradiciju prozne produkcije u Crnoj Gori, nastojeći da savremene prozaiste uklopi u kontekst istorije crnogorske proze. Vrijedno je pažnje njegovo zapažanje koje se koliko na prozu može odnositi i na druge forme crnogorske književnosti: „Izrasla na mediteranskom tlu, u jednoj maloj i vjekovima svakovrsnim ratom i svestranom vatrom kaljenoj zemlji, nastajala na duhovnoj tradiciji u koju su utkani i bogati uticaji klasičnih mediteranskih kultura, crnogorska književnost u cjelini, pa i njena proza, nosi u sebi stravično poštovani imperativ: ljudska sloboda (borba za nju) važnija je od slobode umjetnosti, literature; riječ je kao mjerilo čestitosti života iznad mjerila i principa ljepote usmenog ili pisanog, epskog ili lirskog iskaza; materijalna tzv. objektivna istina i u književnim formama mjera je etičnosti njenoga tvorca.“¹³ *Krugove* zatvara prilog „Pregled crnogorske dramske književnosti“ objavljen prvobitno u *Stvaranju* 1974. godine. Koncipiran kao opsežni književnoistorijski pregled od srednjovjekovnih dramskih tragova do modernih dramskih formi sredine 70-ih godina XX vijeka, do danas je to ostao najcjelovitiji pregled crnogorske drame, toga, po riječima Perovića, „najnerazvijenijega roda u crnogorskoj književnosti“.¹⁴ Književni istoričar Krsto Pižurica ovako je ocijenio značaj Perovićevih *Krugova*: „Perovićev krug interesovanja je širok. Predmetni pisci njegove zbirke pripadaju različitim stilskim epohama, nacionalnostima, žanrovima i poetikama. (...) Široka skala obrađivanih literarnih pojava ove knjige dokaz je šireg dijapazona interesovanja Sretena Perovića i njegovog traganja za mostovima procesa integrisanja jugoslovenskih literatura i kultura u zajedništvo stamenih temelja. Njegovi sintetički eseji su zasnovani na proučenosti pojava, intenzivnom doživljavanju umjetnosti i širokom krugu logičkih kategorija koje koristi u stvaranju sinteza.“¹⁵

Treća kritička knjiga Sretena Perovića *Ogledi i eseji* konceptijski se nadovezuje na prethodnu književnokritičku knjigu, *Krugovi*. Široko metodološki i tematski zasnovana knjiga je podijeljena u četiri cjeline, „Ogledi o crnogorskoj književnosti“, „Rituali ljubavi“, „Vertikale vremena“ i „Miscelanea“, i donosi tekstove već ranije publikovane u periodici, zbornicima radova, katalogima i sličnim publikacijama. Riječ je o žanrovski raznorodnim tekstovima grupisanim po određenome tematskom ili idejnome kriteriju. Tako je prva cjelina posvećena crnogorskim piscima i fenomenima crnogorske

¹³ Sreten Perović, *Krugovi: ogledi i kritike*, Obod, Cetinje, 1978, str. 244–245.

¹⁴ Isto, str. 283.

¹⁵ Krsto Pižurica, „Sinteze i presjeci (Sreten Perović, *Krugovi, ogledi i studije*, Obod, Cetinje, 1978)“, *Stvaranje*, br. 10, Titograd, 1979, str. 1609.

književnosti, druga cjelina donosi prigodne osvrte posvećene velikim piscima balkanskih književnosti, mahom pjesnicima (B. Miljković, R. Ratković, M. Dedinac, B. Koneski, O. Davičo, M. Krleža, Z. Džumhur, A. Popovski, Milorad Panić Surep i J. Deakonesku), treću cjelinu čine eseji u kojima se propituje priroda i izvoriste umjetničkoga čina, dok su u trećoj cjelini, u skladu s naslovom, tekstovi raznovrsne tematike i forme, od problemskih ogleda, poput onog o tokovima crnogorske kulture, preko osvrta na prevodilaštvo ili pozorišnu povijest, rasprava o autorstvu do intervjua ili likovnih kritika. Ovđe ćemo se osvrnuti na radove posvećene crnogorskoj književnosti. Knjigu otvara studija o djelu Rista Ratkovića „Drama sandžačkog Hamleta“, već ranije objavljivana, potom slijede osvrta na pojedine fenomene opusa savremenih pisaca, „Kostićeve lirski humanizam“, „Neoverizam Bogdana Šeklera“, „Neki aspekti kraće prozne forme (o S. Asanoviću)“, „Prizivanje nade u poeziji Žarka Đurovića“, „Crni i crveni svijet (o S. Lakiću)“, a cjelinu zaključuju tri problemska ogleda „Crnogorski pisci o revoluciji“, „Putevi crnogorske književnosti“ i „Problemi periodizacije crnogorske književnosti“. Izuzev studije o Ratkoviću koja ide u red njegovih opsežnijih analitički-interpretativno zasnovanih književnonaučnih priloga, tekstovi obavljeni u ovoj cjelini nastajali su uglavnom prigodnim povodom. U njima Perović pokazuje sve kvalitete svojega književnokritičkog postupka, od teorijske utemeljenosti uvida, preko besprijekeorne upućenosti u šire poetičke i kulturne koordinate, do finih niti esejističke stilizacije iskaza. Možda će to najbolje ilustrirati odlomak iz eseja „Kostićeve lirski humanizam“, pisan povodom sedamdesetogodišnjice rođenja Dušana Kostića: „Dušan Kostić je, u okvirima crnogorske književnosti, jedinstvena pojava. Iako vuče jake korijene iz naše narodne i Njegoševe lirike, a u prvoj svojoj stvaralačkoj fazi i izvjesne uticaje Volkera, Jesenjina i Zogovića, on nesumnjivo više od drugih naših pjesnika autentično ispisuje lirski ljetopis našega doba, saputnika svoga života, hroniku duboko inhibiranog bića. Ali i taj 'ljetopis' i ta 'hronika' nijesu ništa drugo do *samosagledavanje*, praćenje zamišljenog, ponekad grko osmjehnutog, nekad i rasplakanog lika – po mutnim vodama, po rosi i zvijezdama, po plavoj kosi i modrim životnim otkosima.“¹⁶ Esej o Kostiću paradigma je Perovićeve vještine sintetizovanja bitnih poetičkih komponenti pjesnikova opusa i primjer uspjeloga tumačenja života poezijom i poezije životom. Pri tome autor ne zapada u zamke interpretacijskih učitavanja i pozitivističkoga uproščavanja književnoga teksta, već nastoji rekonstruisati suptilne međudnose literarnih i vanliterarnih činjenica, odnosno književno-jezičkoga znakovnog sistema i s njim neposredno povezanih društvenih i kulturnih znakovnih nizova. Kao većinom i u drugim svo-

¹⁶ Sreten Perović, *Ogledi i eseji*, Univerzitetska riječ, Nikšić, 1990, str. 57.

jim književnonaučnim knjigama, i u ovoj Perović znatno veće interesovanje pokazuje prema poeziji nego prema prozi, pa je u ovome bloku knjige četiri osvrta posvetio pjesnicima, a dva proznim piscima. Da je poezija predmet posebne pažnje ovoga autora uvjeriće se svako ko makar i ovlašno prelista njegovu bibliografiju. Bilo da je piše, prevodi, tumači bilo da nastoji proniknuti samu njenu prirodu, Perović je već gotovo punih sedam decenija fatalni zatočnik i odani privrženik poetske riječi. Pokazuju to i ogledi o dva poetički i stilski udaljena pjesnika kakvi su Žarko Đurović i Slobodan Lakić. U krupnim sintetičkim potezima Perović se kao kritičar predstavlja i kad piše o dvojici crnogorskih proznih pisaca koji manifestuju različite poetičke i stilske tendencije u crnogorskoj proznoj produkciji druge polovine XX vijeka, Bogdanu Šekleru i Sretenu Asanoviću. Dok prvome posvećuje esej pisan kao pogovor za francusko izdanje romana *Tvrđi sinovi*, ukazujući na cjelinu njegova osobenog proznoga opusa oslonjena na njegoševsku jezičku i etičku osnovu, ali realizovanoga u maniru neorealizma, prozno djelo Sretena Asanovića, kao sažetije, intimnije i liričnije, sagledava u znatno širemu kontekstu, skicirajući temelje crnogorske literarne, osobito prozne tradicije. Tri problemska teksta koja zaokružuju prvu cjelinu knjige, osim što su koncipirana po oprobanoj modelu sinteze, naslanjaju se na šire idejne i istorijske kategorije. U prvome od njih, „Crnogorski pisci o revoluciji“ Perović raspravlja o tradiciji borbe i otpora koja se kristalisala kao povijesni etički imperativ crnogorskoga naroda i dobila velikoga odjeka u crnogorskoj književnosti od najranijih vremena do autora koji su kritičarevi savremenici, među kojima nešto veću pažnju poklanja djelu Mihaila Lalića. Prigodni tekst „Putevi crnogorske književnosti“ zapravo je sažetak povijesnoga toka crnogorske književnosti, nastao za potrebe izrade kataloga za manifestaciju „Dani crnogorske kulture u Sloveniji“ 1978. godine, dok je rad „Problemi periodizacije crnogorske književnosti“ izložen na simpoziju o problemima periodizacije crnogorske književnosti na Nastavničkom fakultetu u Nikšiću 1981. godine, vrijedan pregled dotadašnjega rada na proučavanju i periodizaciji crnogorske literature u kojemu Perović, pored toga što ukazuje na prevaziđenost pojedinih periodizacijskih termina, kakav je „prednjegoševsko doba“ ili „socijalna književnost“ te ističe značaj antologijske biblioteke „Luča“ za valorizaciju književnoga nasljeđa i ističe doprinose proučavanju crnogorske književnosti pojedinih autora i sl., predlaže i vlastiti nacrt periodizacije crnogorske književnosti u njezinu prekihiljadugodišnjemu trajanju. Iako hronološki u osnovi precizno postavljen, Perovićev periodizacijski nacrt odaje izvjesnu metodološku i terminološku neusklađenost, pa se u njemu miješaju istorijskoknjiževni i povijesno-politički termini (s jedne strane, recimo, „Humanizam i renesansa“, a s druge strane „Doba Petrovića“ ili „Međuratna književnost“ i dr.), pa kao takav nije u cjelini prihvaćen u po-

tonjim književnoistorijskim radovima i sintezama, uključujući i kapitalnu tromtomnu *Istoriju crnogorske književnosti* autora Novaka Kilibarde, Radoslava Rotkovića i Milorada Nikčevića, objavljenu u izdanju Instituta za crnogorski jezik i književnost 2012. godine. To svakako ne umanjuje značaj Perovićeva teksta koji je na relevantan način komentarisao i vrednovao dotadašnja iskustva i saznanja vezana za proučavanje i periodizaciju crnogorske književnosti.

Posljednja knjiga Perovićevih književnokritičkih priloga objavljena je kao četvrta knjiga Izabranih djela 2012. godine pod nazivom *Studije, kritike, eseji*. Knjigu otvaraju izbori tekstova iz prethodne tri knjige pa su i naslovi tih knjiga zadržani kao naslovi poglavlja, dok je četvrta cjelina naslovljena „U vrtovima nasljeđa“ i sabira osvrte i prikaze nastajale u razmaku od 1959. do 2009. godine. Slijede poglavlja „Autorove rane kritike (1951–1958)“, kritički prilozi drugih autora o Perovićevu pjesništvu i književnokritičkome radu, razgovori s Veljkom Petrovićem, Miodragom Bulatovićem, Arturom Lundkvistom i Borislavom Pekićem te prigodni tekstovi o Gojku Janjuševiću, Radoslavu Rotkoviću, Branki Bogavac i Katici Čulavkovej, prepiska s drugim piscima i fotodokumentacija. Krug interesovanja Perović je ovom knjigom, ili bolje reći u potonje tri decenije, proširio i na književnosti izvan južnoslovenskoga i balkanskoga literarnog konteksta, pa se ovde nalaze i osvrti na djelo ukrajinskoga pjesnika Oleksija Dovgija i slovačkoga pjesnika Františka Lipke. Od crnogorskih autora zastupljeni su Aleksandar Leso Ivanović („Pjesnik pripitomljenog bola“), Čedo Vuković („Poema o čežnji i stradanju“), Stanko Cerović („Njegoševo odlikovanje vremena, rekvijem i apoteoza“), Miloš Milošević („Doktor Miloš Milošević, pjesnik i kulturološki institut“), Jevrem Brković („Ukrotitelj legendi“), Sreten Vujović („Pjesnik mistične duhovnosti“), Blažo Šćepanović („Blažo Šćepanović 'Ivicom zemlje zmija'“), Milorad Stojović („Značajan kreativni poduhvat“), Zuvdija Hodžić („O pripovjedačkoj umjetnosti Zuvdije Hodžića“), Dubravka Velašević („Izdanak dukljanske loze“), Gojko Janjušević („Gojko Janjušević: 'Greben'“) i Stefan Mitrović („Raspeti pjesnik Stefan Mitrović“), a i u bloku ranih kritika Perovićevih nalaze se prikazi posvećeni nekolicini crnogorskih autora, Jevremu Brkoviću, Stevanu Raičkoviću, Čedu Vukoviću i Miodragu Bulatoviću. Iako se među izabranim tekstovima nalazi i poneki osvrt na prozna ostvarenja ili antologijski izbor i esejističku knjigu, ipak je iz samoga popisa zastupljenih autora i naslova tekstova o njima razvidno da je u svim fazama svojega književnokritičkoga rada Sreten Perović najviše pažnje poklanjao poeziji. S druge, pak, strane u svojim je pozorišnim kritikama i teatrološkim radovima redovno zalazio, u svom prepoznatljivom prodornom enciklopedijskom maniru, i u analizu dramskih tekstova, pa su te njegove kritike zapravo meritoran osvrt, pored pominjanog cjelovitog „Pregleda crnogorske dramske književno-

sti“, na crnogorsku dramsku književnost XX vijeka. Predmet njegove pažnje bili su brojni crnogorski dramski pisci, poput Rista Ratkovića, Vladimira Mijuškovića, Čeda Vukovića, Veljka Mandića, Radoslava Rotkovića, Vaska Ivanovića, Borislava Pekića, Mirka Kovača, Žarka Komanina, Veljka Radovića, Ljubomira Đurkovića, Radmile Vojvodić i dr.¹⁷

Perovićev doprinos književnoj monetengristici ne ograničava se samo na njegove književnonaučne priloge, već i na širu njegovu djelatnost obilježenu borbom za afirmaciju crnogorskoga kulturnoga i nacionalnoga identiteta. Tu svakako spada i njegov dragocjeni urednički, priređivački i antologičarski rad. Kao urednik izdanja Grafičkoga zavoda, NIO Pobjede, Leksikografskoga zavoda, Crnogorskoga PEN centra i Dukljanske akademije nauka i umjetnosti Perović je uredio na stotine vrijednih knjiga iz domena književne, jezikoslovne i kulturne montenegrstike, uključujući i 71 tom Biblioteke „Luča“, prekretničkoga antologijskog izbora crnogorske književnosti. Priredio je izbore iz stvaralaštva Rista Ratkovića, Radonje Vešovića, Milutina M. Miljanovića, te zajedno s Radoslavom Rotkovićem hrestomatiju *Savremena drama i pozorište u Crnoj Gori*,¹⁸ s Mominom Markovićem *Dosije*¹⁹ o radu Crnogorskoga PEN centra od 1993. do 1997. godine i s Vojislavom P. Nikčevićem zbornik saopštenja s naučnoga skupa *Štokavski jezici u porodici slovenskih standardnih jezika*.²⁰ S Čedom Vukovićem, Ratkom Đurovićem, Jankom Đonovićem i Aleksandrom Ivanovićem urednik je antologije *Lirika Crne Gore*,²¹ samostalno je priredio *Antologiju najmlađe crnogorske lirike*,²² u kojoj je predstavio 31 pjesnika, kao i antologiju *Crnogorskata poezija*,²³ objavljenu na makedonskome jeziku, dok je s Brankom Banjevićem, Radoslavom Rotkovićem, Miloradom Stojovićem i Čedom Vukovićem priredio i *Antologiju crnogorske književnosti IX–XX vijeka*,²⁴ koja je raskrstila s dotadašnjim kolonijalnim koncepcijama u okviru kojih je crnogorska književnost tretirana kao regionalni

¹⁷ V. Sreten Perović, *Crnogorci na sceni*, Crnogorsko narodno pozorište, Podgorica, 2013.

¹⁸ *Savremena drama i pozorište u Crnoj Gori*, priredili Sreten Perović i Radoslav Rotković, Sterijino pozorje, Novi Sad, 1987.

¹⁹ *Dosije = Dossier: 1993–1997*, priredili Momir Marković i Sreten Perović, Crnogorski PEN centar, Cetinje, 1997.

²⁰ *Štokavski jezici u porodici slovenskih standardnih jezika*, zbornik saopštenja s međunarodnoga naučnog skupa, priredili Vojislav P. Nikčević i Sreten Perović, Crnogorski PEN centar & Dukljanska akademija nauka i umjetnosti, Podgorica, 2004.

²¹ *Lirika Crne Gore 1918–1962*, uredili Čedo Vuković, Ratko Đurović, Janko Đonović, Aleksandar Ivanović i Sreten Perović, Obod, Cetinje, 1962.

²² *Antologija najmlađe crnogorske lirike*, priredio Sreten Perović, Grafički zavod, Titograd, 1971.

²³ *Crnogorskata poezija*, priredio Sreten Perović, Struški večeri na poezijata, Struga, 1984.

²⁴ „Antologija crnogorske književnosti IX–XX vijek“, *Stvaranje*, br. 10, Titograd, 1976, str. 1339–1598.

fenomen sušednih kultura, i ograničavana samo na teritorijalni opseg podlovcenske Crne Gore, a početke imala tek od vremena pojave Petrovića. Ne smiju se prevideti i njegove dvije knjige teatroloških studija i prikaza *Darovi scene*.²⁵ Posebno mjesto u njegovu radu zauzima enciklopedijski rad. Prvo pod okriljem Leksikografskoga zavoda Crne Gore, đe je tokom 80-ih godina pripremljen alfabetar koji je brojao 12000 jedinica, a potom i u Dukljanskoj akademiji nauka i umjetnosti čiji je rad na Crnogorskoj enciklopediji rezultirao s 3500 obrađenih jedinica, od čega je sam Sreten Perović kao glavni i odgovorni urednik Enciklopedije u *Crnogorskoj književnom listu* objavio čak 67 jedinica koje potpisuje kao autor, no nijedan od ta dva kapitalna projekta, nažalost, nije okončan. Prvi je nakon gašenja Leksikografskoga zavoda Crne Gore 28. 6. 1991. godine povjeren Crnogorskoj akademiji nauka i umjetnosti, đe je tragično skončao, dok za drugi nije bilo dovoljno sluha i logističke pomoći da bude finalizovan. Dodajmo tome da se Perović i u novije vrijeme aktivno angažuje u brojnim poslovima vezanim za afirmaciju crnogorske kulture, jezika i književnosti. Tako je 2012. godine bio jedan od recenzenata druge knjige kapitalne višetomne *Istorije crnogorske književnosti*.²⁶

Svoj je doprinos utemeljenju montenegristike Perović davao i brojnim javnim istupima i saopštenjima. Kao sekretar Udruženja književnika Crne Gore učestvovao je u izradi saopštenja o jeziku Uprave Udruženja književnika Crne Gore iz 1971. godine,²⁷ koje je označilo jasan diskontinuitet prema stavovima unifikatorske jezičke politike u SFRJ.²⁸ Nedugo nakon pojave toga saopštenja, 1972. godine, ime Sretena Perovića našlo se u tzv. Bijeloj knjizi Komisije Saveza komunista Crne Gore i Opštinskoga komiteta SK Titograda²⁹, među autorima „prema čijemu radu treba ispoljiti visok stepen idejno-političke budnosti“. O brojnim pitanjima vezanim za crnogorski identitet, jezik i kulturu Perović se osobito često oglašavao tokom 90-ih godina XX stoljeća, bilo u ondašnjim opozicionim glasilima i kulturnim časopisima, bilo saopštenjima Crnogorskoga PEN centra. I ti su njegovi apeli za očuva-

²⁵ Sreten Perović, *Darovi scene*, knj. I i II, Univerzitetska riječ & Leksikografski zavod Crne Gore & Pobjeda & Obod, Titograd & Cetinje, 1986.

²⁶ Radoslav Rotković, *Crnogorska književnost od početaka pismenosti do 1852. Istorija crnogorske književnosti*, knjiga II, Podgorica, 2012.

²⁷ Po svjedočenju Radoslava Rotkovića to je saopštenje pisao sâm Perović. V. Radoslav Rotković, „Sreten Perović stvaralac i pokretač“, u: Sreten Perović, *Poezija*, knjiga prva, Izabrana djela Sretena Perovića, knjiga I, Fondacija „Priateljstvo“, Podgorica, 2009, str. 20–21.

²⁸ V. Uprava Udruženja književnika Crne Gore, „Saopštenje o jeziku“, *Lingua Montenegrina*, br. 3, Cetinje, 2009, str. 569–570.

²⁹ O Bijeloj knjizi v. Danilo Radojević, „Ćupićeva verzija 'Bijele knjige'“, Dukljanski horizonti, Crnogorsko društvo nezavisnih književnika, Podgorica, 1995, str. 195–197.

nje i afirmaciju crnogorskoga identiteta, kao i protiv rata te proгона manjina i neistomišljenika, povijesno svjedočanstvo kako zlih vremena, tako i jedne istinski humane i emancipatorske misije. A o njegovu ukupnome radu meritorn sud izrekao je naš potonji polihistor Radoslav Rotković: „Sreten Perović je svojim djelom i djelovanjem obilježio u Crnoj Gori drugu polovinu XX i prvu deceniju XXI stoljeća. On je u isto vrijeme i čedo i stvaralac te epohe. I to ne samo kao pjesnik sa petnaestak zbirki, dramski pisac, pozorišni i književni kritičar i istoričar, teatrolog i kulturolog, prevodilac dvadesetak zbirki makedonske poezije, leksikograf, enciklopedist, antologičar crnogorske književnosti, publicista, nego i kao – *pokretač*.“³⁰

Sreten Perović je za gotovo sedam decenija javnoga angažmana stizao (nekad sam, a nekad uz pomoć prijatelja i saradnika, prije svih Radoja Radojevića, Radoslava Rotkovića i Vojislava P. Nikčevića) da odmijeni nedostajuće institucije iz raznih oblasti kojima se bavio. Pokretao je izdavačku djelatnost, osvjetljavao zatomljene stranice našega kulturnog i književno-jezičkoga nasljeđa, priređivao i uređivao knjige, utemeljivao i vodio krupne leksikografske projekte i ustanove, ispisivao povijest drame i teatra, pratio tekuću pozorišnu i književnu produkciju, fundirao kulturne i naučne institucije i projekte, zbližavao crnogorsku kulturu s drugima, a kad je trebalo bastašno je branio pred kolonijalnim i asimilacijskim udarima, ostvarivao se i kao pjesnik i dramski pisac, i za sobom ostavio zavidan opus, kojim će se baviti budući proučavaoci književne, jezikoslovne i kulturne montenegrstike. Posebno je vrijedan njegov doprinos uspostavljanju crnogorske poslijeratne književne kritike, ali i formiranju savremene crnogorske književne historiografije, što čvrstom odbranom autohtonih vrijednosti crnogorske kulture što proširivanjem polja interesovanja i na one pisce i književne fenomene koji su u šenci velikoga Njegoša sve do pojave Perovićeve generacije izmicali pouzdanome sudu književne istorije.

Bibliografija

- „Antologija crnogorske književnosti IX–XX vijek“, *Stvaranje*, br. 10, Titograd, 1976, str. 1339–1598.
- *Antologija najmlađe crnogorske lirike*, priredio Sreten Perović, Grafički zavod, Titograd, 1971.
- *Crnogorska poezija*, priredio Sreten Perović, Struški večeri na poezijata, Struga, 1984.

³⁰ Radoslav Rotković, „Sreten Perović stvaralac i pokretač“, u: Sreten Perović, *Poezija*, knjiga prva, Izabrana djela Sretena Perovića, knjiga I, Fondacija „Prijateljstvo“, Podgorica, 2009, str. 9.

- *Dosije = Dossier: 1993–1997*, priredili Momir Marković i Sreten Perović, Crnogorski PEN centar, Cetinje, 1997.
- *Lirika Crne Gore 1918–1962*, uredili Čedo Vuković, Ratko Đurović, Janko Đonović, Aleksandar Ivanović i Sreten Perović, Obod, Cetinje, 1962.
- Martinović, Anđelka. *Sreten Perović: bio-bibliografija*, Narodna biblioteka „Radosav Ljumović“, Podgorica, 2010.
- Perović, Sreten. „Jesenjin među mladima“, *Pobjeda*, br. 196, Titograd, 19. VII 1951, str. 3.
- Perović, Sreten. *Crnogorci na sceni*, Crnogorsko narodno pozorište, Podgorica, 2013.
- Perović, Sreten. *Darovi scene*, knj. I i II, Univerzitetska riječ & Leksikografski zavod Crne Gore & Pobjeda & Obod, Titograd & Cetinje, 1986.
- Perović, Sreten. *Krugovi: ogledi i kritike*, Obod, Cetinje, 1978.
- Perović, Sreten. *Ogledi i eseji*, Univerzitetska riječ, Nikšić, 1990.
- Perović, Sreten. *Studije, kritike, eseji*, Izabrana djela, knjiga četvrta, Fondacija „Prijateljstvo“, Podgorica, 2012.
- Perović, Sreten. *Živi vjetar*, Obod, Cetinje, 1975.
- Pižurica, Krsto. „Sinteze i presjeci (Sreten Perović, *Krugovi, ogledi i studije*, Obod, Cetinje, 1978)“, *Stvaranje*, br. 10, Titograd, 1979, str. 1607–1609.
- Radojević, Danilo. „Ćupićeva verzija 'Bijele knjige'“, *Dukljanski horizonti*, Crnogorsko društvo nezavisnih književnika, Podgorica, 1995, str. 195–197.
- Radojević, Radoje. „Poetska kritika poezije (Sreten Perović: *Živi vjetar*, „Obod“, Cetinje, 1975)“, *Stvaranje*, br. 12, Titograd, 1977, str. 1763–1765.
- Ratković, Risto. *Ponoć mene*, izbor, pogovor i predgovor Sreten Perović, Grafički zavod, Titograd, 1963.
- Rotković, Radoslav. „Sreten Perović stvaralac i pokretač“, u: Sreten Perović, *Poezija*, knjiga prva, Izabrana djela Sretena Perovića, knjiga I, Fondacija „Prijateljstvo“, Podgorica, 2009, str. 9–76.
- Rotković, Radoslav. *Crnogorska književnost od početaka pismenosti do 1852. Istorija crnogorske književnosti*, knjiga II, Podgorica, 2012.
- *Savremena drama i pozorište u Crnoj Gori*, priredili Sreten Perović i Radoslav Rotković, Sterijino pozorje, Novi Sad, 1987.
- *Štokavski jezici u porodici slovenskih standardnih jezika*, zbornik saopštenja s međunarodnoga naučnog skupa, priredili Vojislav P. Nikčević i Sreten Perović, Crnogorski PEN centar & Dukljanska akademija nauka i umjetnosti, Podgorica, 2004.
- Uprava Udruženja književnika Crne Gore, „Saopštenje o jeziku“, *Lingua Montenegrina*, br. 3, Cetinje, 2009, str. 569–570.
- Vešović, Radonja. *Buđenje svjetla*, izbor, predgovor i pogovor Sreten Perović, Grafički zavod, Titograd, 1967.

Aleksandar RADOMAN

**CONTRIBUTION OF SRETEN PEROVIĆ TO
MONTENEGRIN LITERARY STUDIES**

Sreten Perović is among the founders of contemporary Montenegrin literary and cultural studies. This paper points out the particularly prominent value of his contribution to the establishment of the Montenegrin post-war literary criticism, as well as the formation of contemporary Montenegrin literary historiography, achieved through meritorious scientific defense of the authentic values of Montenegrin culture and by extending the field of interest to the writers and literary phenomena neglected because of Njegoš all the way until the appearance of Perović's generation.

Key words: *Sreten Perović, literary history, literary criticism, Montenegrin literature*